

श्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम् 3

(चतुर्थाध्यायान्मध्यमषट्कान्तम्)

Program in which it is offered: Shastri Fourth Semester

Course Category: Core

Course Code - VK223

Course Credit Structure: 4

- Lecture: 3
- Tutorial: 1
- Practical: N.A.

Contact Hours per week: 4

1. Introduction

प्रस्थानत्रय्यामन्यतमं प्रस्थानं वर्तते स्मृतिप्रस्थानम्। तच्च स्मृतिप्रस्थानं भागवगीता वर्तते। इयञ्च गीता अर्जुनं निमित्तीकृत्य सर्वजनसमुद्धरणाय भगवतोपदिष्टा समस्तवेदार्थसारसङ्ग्रहभूताऽपि विशिष्यवेदान्तार्थप्रधाना वर्तते इति विविधप्रमाणवचनैरवगम्यते। अस्योपरि श्रीमद्भगवत्पादशङ्कराचार्याणां भाष्यं यथावत् वेदान्तार्थवबोधकं राराजते दर्शनजगति। आनन्दगिर्याचार्यैस्तु ग्रन्थोऽयं त्रिषु काण्डेषु विभक्तः। तत्र पूर्वषट्कात्मकं पूर्वकाण्डं त्वम्पदार्थं विषयीकरोति, मध्यमकाण्डं तत्पदार्थं विषयीकरोति, अन्तिमषट्कं तु पदार्थयोरैक्यं वाक्यार्थमधिकरोति। अत्र द्वितीयवर्षस्य पाठ्यक्रमे चतुर्थे सत्रे ग्रन्थस्य चरमषट्कं पाठ्यत्वेन निर्धारितम्।

2. Course Objectives

- चरमषट्कतात्पर्यज्ञानम्

3. Prerequisites

- शास्त्राध्ययनेऽभिरुचिः
- वेदान्तसंस्कारः आवश्यकः
- संस्कृतभाषायाः सामान्यतो ज्ञानम्

4. Readings

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

5. Module-wise topics

Module -1 – त्रयोदशाध्यायः

Sessions: 15

Objectives -

- त्रयोदशाध्यायवर्तिनां भाष्यप्रतिपाद्यविषयाणां सम्यक्परिज्ञानम्

Topics -

- ईश्वरस्य क्षेत्रज्ञैकत्वेऽनेकविधयुक्तीनां विस्तरेण शङ्कानिरसनपूर्वकं निरूपणम्
- अविद्या सकार्या हातव्येत्यत्रानेकश्रुतिप्रदर्शनं, विद्यां विनाऽपि कारणान्तरान्मुक्तिमाशङ्क्य निरासः, भयहेत्वविद्यानिरासपूर्वकं तज्जभयस्यापि निरासकर्त्री विद्येत्यत्र श्रुत्युक्तिः, विद्याविषये स्मृतिप्रदर्शनम्
- बन्धमुक्तावस्थयोर्वस्तुत्वाभावप्रतिपादनम्
- ध्यानपदार्थोक्तिः
- कर्तृत्वलेपयोरपारमार्थिकत्वप्रदर्शनम्

Readings -

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

Module -2 – चतुर्दशोऽध्यायः पञ्चदशोऽध्यायश्च

Sessions: 15

Objectives -

- चतुर्दशाध्यायस्थभाष्यगतानां विषयाणां ज्ञानम्
- पञ्चदशाध्यायस्थभाष्यगतानां विषयाणां ज्ञानम्

Topics -

- क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगस्य विश्वोत्पादकत्वप्रदर्शनार्थं चतुर्दशोऽध्यायः
- न करोति न लिप्यते इत्यस्य निबध्नन्ति महाबाहो इत्यस्य च विरोधपरिहारकथनम्
- संसारवेक्षे प्रमाणभूतपुराणश्लोकप्रदर्शनम्
- जीवस्य भगवदंशत्वकथनतात्पर्यम्
- चैतन्यज्योतिषः सर्वत्र समानत्वेऽपि आदित्यादिष्वाधिक्यकथनम्
- द्वामिमौ पुरुषौ इत्यादिश्लोकानां तात्पर्यप्रदर्शनम्
- तत्त्वज्ञाने जाते कृतार्थत्वप्रदर्शकमनुवचनप्रदर्शनम्

Readings -

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

Module -3 – षोडशोऽध्यायः सप्तदशोऽध्यायश्च

Sessions: 15

Objectives -

- षोडशाध्यायस्थभाष्यगतानां विषयाणां ज्ञानम्
- सप्तदशाध्यायस्थभाष्यगतानां विषयाणां ज्ञानम्

Topics -

- नवमाध्यायसूचितदैवासुरराक्षसप्रकृतीनां विस्तरेण प्रदर्शनस्याभयं सत्वसंशुद्धिरित्याद्यध्यायतात्पर्यस्य प्रदर्शनम्
- दैवासुरभेदेन भूतानां द्वैविध्ये मानत्वेनोद्गीथब्राह्मणोदाहरणम्
- ऐहिकमामुष्मिकं वा फलं श्रद्धारहितेनापि कर्मणा सम्पत्स्यते कुतोऽस्यासत्त्वमित्याशङ्क्या निरसनम्

Readings -

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

Module -4 – अष्टादशोऽध्यायः – अधिष्ठानादीनां सर्वकर्मकारणत्वे उपपत्तिप्रदर्शनान्तः

Sessions - 7

Objectives -

- निर्दिष्टभागस्थभाष्यवर्तिविषयाणां परिज्ञानम्

Topics -

- नित्यनैमित्तिकानां कर्मणां फलाभावात् फलत्यागोक्त्यसंगतेस्तेषामपि फलवत्त्वस्य भगवदिष्टत्वनिरूपणेन परिहारप्रदर्शनम्
- कर्मत्यागात्यागविकल्पानां ज्ञाननिष्ठसंन्यासिपरत्वव्युदसनम्
- एतान्यपि तु कर्माणि इत्यस्य व्याख्यानान्तरस्य दोषप्रदर्शनपुरःसरं निरसनम्
- कर्मपरित्यागस्य त्रैविध्यं प्रस्तुत्य सङ्गफलत्यागस्य तृतीयत्वेनोक्तेस्तात्पर्यप्रदर्शनम्
- अधिष्ठानादीनां पञ्चानां सर्वकर्मकारणत्वे शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते इत्युक्त्युपपत्तिप्रदर्शनम्

Readings -

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

Module - 5 – अष्टादशोऽध्यायः –अवशिष्टो भागः

Sessions : 8

Objectives -

- निर्दिष्टभागस्थभाष्यवर्तिविषयाणां परिज्ञानम्

Topics -

- हत्वाऽपि न हन्तीति विप्रतिषिद्धमुच्यत इत्याशङ्क्याः निरासः
- सदोषमपि न त्यजेदित्यत्र अशेषतः कर्मणां त्यक्तुमशक्यतायाः हेतुत्वसमर्थनम्
- असत्कार्यवादनिरासः
- साङ्ख्यपरिणामपक्षनिरसनम्
- आत्मनो निराकारत्वसमर्थनम्
- आत्मनो निराकारत्वे ज्ञाननिष्ठाया दुःसाध्यतानिरसनम्
- गीताशास्त्रनिश्चितस्य निःश्रेयससाधनस्य नानाशङ्कानिरासेन निष्कृष्य निर्धारणम्
- संसारभ्रमस्य भ्रान्तिप्रत्ययनिमित्तत्वेन तस्य सम्यग्ज्ञानादेवात्यन्तोपरम इति सिद्धान्तप्रदर्शनम्

Readings -

- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, घनश्यामदासजालानगोरखपुर, गीताप्रेस।
- श्रीमद्भगवत्पादाचार्यविरचितश्रीमद्भगवद्गीताभाष्यम्, श्रीदक्षिणामूर्तिमठप्रकाशनम्, वाराणसी।

6. Pedagogy

शास्त्रीयविषयाणां पारम्परिकरीत्या आधुनिकप्रणाल्या प्रयोगमाध्यमेन
प्रतिविषयं सम्भवदृष्टान्तमाध्यमेन च अध्यापनं भविष्यति।
प्रतिसप्ताहमधीतविषयाणामनुवादश्च भविष्यति।

7. Evaluation Pattern:

Sr. No.	Evaluation Pattern	Percentage
१.	अधीतविषयाणामनुवाद :	15 %
२.	अभिलेखः	15%
३.	सत्रार्द्धपरीक्षा	25 %
३.	सत्रान्तपरीक्षा	45 %